

Izvorni znanstveni rad
UDK 821.163.42(091) – 09 Jembrih (497.5)
Primljeno 2017-11-30
Prihvaćeno 2017-12-01

Tema dvobroja: znanstveni rad Alojza Jembriha

POVIJESNI ZAOKRET U PROUČAVANJU STARIJE
KAJKAVSKE KNJIŽEVNOSTI

(S posebnim obzirom na znanstveni rad Alojza Jembriha –
uz životnu mu 70-ljetnicu)

Ivan Zvonar, Varaždin

Sažetak

U povijestima je hrvatske književnosti sve do tridesetih godina dvadesetoga stoljeća starija kajkavska književnost redovito dobivala vrlo skromno mjesto. Autori često nisu razumjeli kajkavski tekst, a ocjene su obično donosili bez stvarnog kontakta s djelom o kojem su pisali.

Prve je znanstvene temelje za proučavanje starije kajkavske književnosti postavio Franjo Fancev tek tridesetih godina dvadesetoga stoljeća. Nakon njega je uslijedilo nekoliko istaknutih znanstvenika (Vladoje Dukat, Olga Šojat, Zvonimir Bartolić) koji su za sobom ostavili vrijedna djela, ali i ta djela danas zahtijevaju određene korekture i dopune.

*Povijesni je zaokret u proučavanju starije kajkavske književnosti počeo 1990. reprint izdanjima kojih je objavljivanje inicirao, tekstove transkribirao i predgovore pisao **Alojz Jembrih**.*

Danas, zahvaljujući Jembrihovu trudu, mlađim znanstvenicima stoji na raspolaganju dvadesetak pretisaka izvornih tekstova rijetkih ili rijetko pristupačnih djela, što im omogućuje da mogu donositi vlastite ocjene i zaključke.

Ključne riječi: starija kajkavska književnost; nerazumijevanje tekstova, paušalne ocjene, necjelovito poznavanje djela; Fancev i znanstveni temelji; Alojz Jembrih - povijesni zaokret u proučavanju, reprint izdanja, izravni susret s tekstom, vlastite prosudbe, rječnici

Sve što je do tridesetih godina 20. stoljeća napisano o kajkavskom usmenom i pisanom literarnom stvaralaštvu u službenim povijestima hrvatske književnosti plod je nerazumijevanja i paušalnih procjena, često bez stvarnih kontakata s djelima o kojima je bila riječ.

Jedino je Vatroslav Jagić (1838. – 1923.), pišući 1865. kritiku prve knjige Sime Ljubića (1822. – 1896.) *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske*,¹ iskreno priznao: “Naša i najstarija književnost mnogo je bogatija, samo što liči neodkrivenu skrovištu i neizkopanu bogatstvu; onomu pako, za što se već kojekako i znade, manjka jedinstvena misao koja će pojedine česti okupiti i spojiti. U toj knjizi žalibog neima toga.”²

Da je, kojim slučajem, pisao i kritiku druge knjige *Ogledala*, teško je vjerovati da bi, s takvim spoznajama, mogao korigirati don Šimu (sam se češće nazivao Sime) i njegovu konstataciju koja će, nažalost, sve do Mihovila Kombola (1883. – 1955.), pa i kasnije, ostati polazištem pri ocjenjivanju starije kajkavske književnosti. Šime Ljubić tu kaže: “Uprav rekši ni pjesništvo ni proza nemaju u kajkavštini takova zastupnika koi bi se sraunit mogao s hrvatsko-dalmatinskim i srednje vriednosti. Predmet radnjah kajkavskih spisateljah skoro je sasvim pobožnog smjera, obično prostomu narodu namjenjen, te jednostavne boje i podhvata, više obzira vriedan glede jezika, jer između golema kala ondje se neriedko sjaje i dragi biser. Mi ćemo i njih na dva kupa srediti, naime na piesnike i prostopisaocce.”³

Tu nikako nije jasno po čemu bi, npr., propovijed Antuna Vramca (1538. – 1588.) *Na treh kraaleu deen*⁴ bila “kal”, kad je don Šime svojim vjernicima o tom danu morao propovijedati na isti način, i to ne samo prostom puku nego i plemstvu i činovništvu. Tek je jezični izraz mogao biti ponešto drugačiji.⁵

¹ *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske* na područje mladeži. Nacrtao Prof. Sime Ljubić. (Rijeka. I. knjiga 1864., II. knjiga 1869.).

² Vatroslav Jagić, II. Kritika. *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske*. Na poučavanje mladeži nacrtao prof. S i m e L j u b i ć . Knjiga I. – u ediciji: Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srpsku i druge znanosti. Podporom Matice ilirske uređuju i izdaju Dr. Franjo Rački, V. Jagić, Josip Torbar. Godina druga. U Zagrebu. Tiskom Dragutina Albrechta. 1865., str. 572.

³ Sime Ljubić, o. c. Knjiga II. Rijeka. 1869., str. 504.

⁴ Antun Vramec, Postilla na vse leto po nedelne dni... Varaždin, 1586., list 30. – 35.

⁵ Pisac ovih redaka ponovo upućuje na svoj tekst *Kajkavska književnost* do preporoda u povijestima hrvatske književnosti, najprije objavljen u ediciji *Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzorju*. Zbornik radova s okruglih stolova (Znanstvenih kolokvija i skupova) u Krapini 2002. – 2006. Izdaje Hrvatska udruga Muži zagorskog srca. Zabok. 2006., str. 425. – 490., a drugi put u knjizi Ivan Zvonar, *Na kajkavskim korijenima*. Rasprave i studije. Izdaju Meridijani, Samobor, 2007., str. 5. – 76. U prikazu je precizno upozoreno na sve pogreške i omaške naših književnih povjesničara u pisanju o kajkavskoj književnosti, od Šime Ljubića do Dubravka Jelčića. Dosad nitko nije reagirao na taj tekst niti pohvalno niti kritički.

A ipak je mrlja ostala, pa će je ponoviti i Slobodan Prosperov Novak još 1992. godine u drugom izdanju knjige *Hrvatska književnost do narodnog preporoda*.⁶

Prve je znanstvene temelje za proučavanje starije kajkavske književnosti, istina, ponešto stidljivo, postavio tek **Franjo Fancev** (1882. – 1943.) tridesetih godina 20. stoljeća u *Izvještaju* Jugoslavenskoj akademiji znanost i umjetnosti o svom putu u Graz i Maribor.⁷

S razmakom od tri godine pojavit će se i njegov drugi rad, zapravo nešto proširena i korigirana verzija prvog, kao predavanje u Akademiji, s naslovom *Hrvatska kajkavska poezija prošlih vjekova*.⁸

Fancev je, prvi u nas, već u svom *Izvještaju* Akademiji detaljnije opisao i dvije rukopisne pjesmarice, koje je kraće vrijeme proučavao u mariborskoj Studijskoj knjižnici.

Prva je od njih danas poznata pod nazivima *Prekmurska pesmarica I, starejša* (kataložni listić), *Prekomurska pjesmarica starija*, ponekad i *Mariborska* (Fancev), *Prekomurska pjesmarica* (Olga Šojat) i *Martjanska pesmarica* (Vilko Novak).⁹

Fancev se koleba oko starosti rukopisa i u tom ga tekstu stavlja u godinu 1643. Njegov opis zbirke, međutim, dokazuje da ju je imao u rukama. On je prvi skrenuo pažnju i na najstarijeg po imenu poznatog kajkavskog pjesnika Andriju Šajtića, pa i citira pretposljednju strofu iz pjesme *Cantio de matrimonio* (*Pjesma o braku*) koja, u njegovoj transkripciji glasi:

⁶ Kombol–Novak, *Hrvatska književnost do narodnog preporoda*. Priručnik za učenike, studente i učitelje književnosti. Drugo, dopunjeno izdanje. Školska knjiga – Zagreb, 1992., str. 179.

⁷ Franjo Fancev, *Tragovima hrvatske kajkavske poezije 16. vijeka*. – Hrvatski daci gradačkoga sveučilišta god. 1586. – 1829. – u ediciji: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1934/35*. Svezak 48. U Zagrebu 1936., str. 165. – 168.

⁸ Predavanje dra. Franje Fanceva: *Hrvatska kajkavska poezija prošlih vjekova* – u ediciji: *Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1937/38*. Svezak 51. U Zagrebu 1939., str. 86. – 105. Predavanje je održano 18. lipnja 1938.

⁹ Rukopis je vlasništvo Visokoškolske in študijske, sada Univerzitetne, knjižnice u Mariboru (čuva se pod oznakom V: UKM, Ms. 56). Danas stoji čitateljima na raspolaganju bibliofilsko kritičko izdanje tog rukopisa koji je za tisak pripremio slovenski etnolog i književni povjesničar Vilko Novak (1909. – 2003.) pod naslovom *Martjanska pesmarica*. Izdal Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Ljubljana, 1997. Naziv *Martjanska pesmarica starejša* je određeniji i izdvaja taj rukopis iz stotinjak danas poznatih i preciznije opisanih prekmurskih pjesmarica, a uzet je po tome što je svezak još 1710. bio vlasništvo izvjesnog Nikolausa Legena iz Martjanaca (kod Murske Sobote). Novak donosi pretiskane tekstove u izvornom obliku i svoje transkripcije tih tekstova. On, međutim, krnje tekstove dopunjuje zapisima iz drugih, mlađih, pjesmarica pa tako sadržaj zbirke nije autentičan.

*To pesem spravil, lepo je zvršil Andreas Šajtić vu dobroj voli,
Po Kristuševom na sveit rođenju jezero pet stou trideset v štrtom.*

Ostalih će nekoliko citata uzeti iz duge, uvjetno rečeno, pjesme o opsadi i padu Sigeta 1566.

Za *M l a đ u prekomursku pjesmaricu* navodi preciznu godinu nastanka 1756. i konstatira da ona sadržava samo pobožnu (crkvenu) poeziju.

U tom je tekstu jasno izrečen opći sud da oba rukopisa sadržavaju mahom kajkavsku duhovnu poeziju 16. stoljeća, a dijelom i stariju.

Zanimljiv je završetak njegova prikaza tih dvaju rukopisa u kojem kaže: “A kad jedanput bude u cijelosti uvedena u hrvatsku kajkavsku književnost još i poezija starije prekomurske pjesmarice, mislim, niko više neće pokušavati da dokazuje, kako hrvatska kajkavska književnost zahvaljuje svoje početke baš slovenačkoj i hrvatsko- protestantskoj književnosti u Tübingenu, kako se to dosad bez svake veze, bez ikakvih dokaza i kao od nekog inata činilo, i, na žalost, još uvijek se čini” (*Bilješka 7*, str. 168.).

U svom drugom, tri godine mlađem, tekstu on argumentirano govori o više starijih kajkavskih pisaca, s posebnim osvrtom na Nikolu Krajačevića (1582. – 1653.) i Jurja Habelića (1609. – 1678.), pri čemu prvi oštro osuđuje tvrdnje da su Krajačević i Habelić zatirali narodnu pjesmu: “Koliko su jedan i drugi doista bili protiv narodne poezije, oni su to uostalom glasno i jasno kazali, bili su protiv, poganskeh, lotreneh, sramotskeh, nečedneh, ogovorljiveh’ pjesama, po dušobrižničkom zvanju to im je bila i dužnost, ali uzalud ćemo u njihovim izjavama tražiti samo jednu riječ, koja bi se mogla nategnuti na to, da su bili i protiv narodne poezije kao takve uopće” (*Bilješka 8*, str. 90.).

Nitko od hrvatskih književnih povjesničara (s iznimkom Olge Šojat) do najnovijeg vremena nije uvažio taj stav. Baš naprotiv, ocjene su Krajačevićeva i Habelićeva “gušenja narodne pjesme” bile sve drastičnije. Najdalje je u tome otišao Franjo Švelec (1916. – 2001.) koji kaže: “Krajačević, dakako, nije ostajao samo na sugestijama nego je i preko propovijedi, i vjerojatno preko ispovijedi, pjevanje pučkih pjesama proglašavao smrtnim grijehom i na taj način prijetnjom pakla uništavao istinsku poeziju narodnog lirskog govora.”¹⁰

Ignorirati činjenice i čitateljima podmetati zaključke stvorene u vlastitoj bolesnoj mašti ravno je namjernom izvrtanju istine u propagandne svrhe.

Znanost nikad neće saznati odakle omaška Franje Fanceva u ponovljenom citatu pretposljednje strofe pjesme *Cantio de matrimonio*, i to u još slobodnijoj

¹⁰ Franjo Švelec, *Književnost u sjevernoj hrvatskoj – u knjizi: Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga 3. Liber – Mladost, Zagreb, 1974., str. 236.

transkripciji:

To pesem spravil, lepo je zvršil
Andreas Zajčić vu dobroj volji
po Kristuševom na svet rođenju
jezero pet sto trideset v štrtom.
(*Bilješka 8, str. 99.*)

Ta se kitica, za usporedbu, ovdje donosi i u izvornoj grafiji:

To pefzen fzpravil leipo jo
zversil, Andreas Saitics vu do,,
broi voli, po Xtusjevom na fzveit
rodgyenyei Jezero pét fztou tri
deszet vstertom.
(*V. dio, str. 57.*)

Budući da je drugi citirani tekst mlađi od prvog, kasniji će hrvatski književni povjesničari gotovo mahom pogrešno navoditi ime Andrije Šajtića (Andreas Saitics) kao Andreaša Zajčića.

Fancev u svom “predavanju” citira stihove iz više rukopisnih pjesmarica, ali niti jednu, osim “prekomurskih” ne spominje po naslovu niti otkriva mjesto gdje se čuva, pa će kasniji ozbiljniji istraživači čisto slučajno otkrivati te tekstove u mlađim rukopisnim zbirkama, npr. u *Drnjanskoj pjesmarici* iz 1687. i *Pjesmarici Ignjata Bedekovića* iz 1712. *Varaždinska pjesmarica starija* iz 1793. i pjesmarica *Philomela sacra...* Jurja Lehamera iz 1796. njemu nisu bile, a nisu ni mogle biti poznate.

Spomena su vrijedni njegovi radovi *Kmet muž u hrvatskoj dopreporodnoj poeziji*¹¹ i *Starija hrvatska književnost u današnjim srednjoškolskim udžbenicima*.¹²

¹¹ Tekst je najprije objavljen u Savremeniku 1937., a kasnije je pretiskan u 121/I knjizi edicije Pet stoljeća hrvatske književnosti. Matica Hrvatska. Zagreb, 1983., str. 257. – 272.

¹² Objavljeno u Hrvatskoj reviji 1937., pretiskano u 121/I knjizi edicije Pet stoljeća hrvatske književnosti. Matica hrvatska. Zagreb, 1983., str. 273. – 304.

U tom je tekstu Fancev razriješio i pitanje godine nastanka najstarijeg dijela Prekomurske (Martjanske) pjesmarice. On kaže: „Samo poslije ranijeg otklona g. Murka u hrvatsku naučnu literaturu uvedena je tzv. Prekomurska pjesmarica, pisana g. 1593. – u precrtanom datumu nakon mnogo kombinacija ja naslućujem upravo tu godinu“ (Pet stoljeća, str. 286.).

Na ovom mjestu ipak valja posebno istaći vrlo opširan tekst *Hrvatska dobrovolja u popijevkama, zdravicama i napitnicama prošlih vjekova*¹³ u kojem je prvi put uspostavljen kronološki niz, bar autoru poznatih, kajkavskih rukopisnih pjesmarica s obzirom na godine njihova nastanka, od najstarije, po njemu *Prekomurske* (danas preciznije *Martjanske*) *pjesmarice*, barem dijelom iz 1593., do najmlađe dotad poznate *Ludbreške*, koju on stavlja u 1830. godinu. Iz svake je od njih donio, dakako, u uvijek dosta slobodnoj transkripciji, više zapisa i time umnogome proširio spoznaje o starijoj kajkavskoj poeziji.

Franjo je Fancev prvi, i dosad jedini, u *Hrvatskoj dobrovolji* objavio dvadeset šest napitnica iz zbirke *Horvatske popevke svetske...* Marka Mahanovića,¹⁴ a među njima i *Muš vu kleti napija*, općepoznatu po prvom stihu *Nikaj na svetu lepšega ni...*, za koju sam kaže da je potekla iz pera Josipa Keresturija (1739. – 1794.).

Unatoč svim slabostima tekstova Franje Fanceva, jer je tu ipak riječ o pionirskom radu, ne može se poreći njihova, do tog vremena najčvršća, znanstvena utemeljenost. Sve što će se u idućih trideset godina o starijoj kajkavskoj lirici naći u povijestima hrvatske književnosti, više je ili manje vjerna kopija onoga što je rekao i napisao Franjo Fancev.

Pet godina kasnije (po objavljivanju Predavanje dra. Franje Fanceva: *Hrvatska kajkavska poezija prošlih vjekova...* – op. ur.), točnije 1944., pojavit će se knjiga *Sladki naš kaj*, potekla iz pera **Vladoja Dukata** (1861. – 1944.).¹⁵ Sastavljač je te male antologije starije kajkavske pisane književnosti s puno truda skupio sve ono što je dotad bilo napisano o dvadeset i sedam kajkavskih pisaca, od Antola Vramca do Ignaca Kristijanovića (1796. – 1884.), trudeći se, kako sâm kaže u *Uvodu*, da svoje osvrte piše na osnovi objavljenih djela pojedinih autora. Od toga je odstupio samo na mjestima kad do izvornog teksta nije mogao doći,

¹³ Hrvatska dobrovolja u popijevkama, zdravicama i napitnicama prošlih vjekova. Iz rukopisnih pjesmarica skupio Dr. Franjo Fancev. Prvi put objavljeno u ediciji Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. Na svijet izdaje Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XXXI. Svezak 1 (Drugi dio). Zagreb, 1937., str. 67. – 165. (tekst je i posebno paginiran od str. 1. – 99.). Iste je godine tiskano i posebno izdanje.

¹⁴ Puni je naziv zbirke Horvatske popevke svetske poleg mogućnoga nabira z nekojemi napitnicama vu jeden rukovez spravljene vu Zagrebu leto 1814., a nastala je kao rezultat odziva na cirkularno pismo koje je zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac (1752. – 1827.) poslao 26. lipnja 1913. svećenicima svoje biskupije s molbom da skupljaju narodne pjesme, pripovijetke i kraće prozne oblike i da ih šalju u Zagreb. Danas se zna da je zbirku, na temelju prispjelih zapisa, sastavio zagrebački kanonik i profesor Marko Mahanović (1773. – 1824.). Taj rukopis ni do danas nije objavljen u cijelosti.

¹⁵ Sladki naš kaj. Ogledi iz stare kajkavske književnosti. Izabrao tekstove i pripomenke o piscima dodao Vladoje Dukat. Zagreb, 1944. Izdanje Hrvatskog izdavačkog zavoda.

pa ga prikazao na temelju postojeće literature, pri čemu najčešće koristi radove Franje Fanceva, Branka Vodnika (1879. – 1926.) i Miroslava Vanina (1879. – 1965.). Najviše su prostora u antologiji dobili Juraj Habdelić i Juraj Mulih (1694. – 1754.), ali ne zaboravlja ni Ivana Krizmanića (1766. – 1852.), o kojemu je upravo on prvi napisao opširniji prikaz.

Sam je ukazao na poteškoće u transkripciji starih tekstova, pa mu se poneka omaška može oprostiti.

Pišući o *Pesmama horvatskim* i njihovoj potencijalnoj autorici Katarini Patačić, kaže da je ona "... jedina pjesnikinja i jedina književnica u ova tri stoljeća kajkavske knjige" (str. 198.), ali dodaje i zanimljivu rečenicu "... da je svakako vrlo čudno, da pjesnikinja u toj najsubjektivnijoj i najegoističnijoj vrsti poezije predstavlja – muško lice" (str. 199.).

U knjizi su objavljene samo dvije preslike naslovnih stranica opisivanih djela, i to Habdelićeva *Pervog otca nassega Adama greha* i Vramčeve *Kronike*.

Uza sva autorova nastojanja da ostane na znanstvenoj razini, antologija je ipak samo odraz tadašnje znanosti o starijoj kajkavskoj književnosti pa sadržava i više materijalnih pogrešaka (npr. da je Antun Vramec rođen u Vrbovcu, a Petar Berke u Legradu). Zbog toga danas djeluje zastarjelo i nepouzđano.

Kada je već počelo polako presušivati pero Franje Fanceva, pojavila se 1941. njegova učenica **Olga Šojat** (1908. – 1997.) koja će u svom cjelokupnom znanstvenom radu najviše pažnje pokloniti upravo proučavanju starije kajkavske književnosti i tako stvoriti velebno djelo kao nezaobilaznu osnovicu i poticaj svim kasnijim istraživačima toga literarnog područja.

Uzme li se u obzir da je svoj prvi rad vezan za kajkavski književni izraz objavila 1941. u *Nastavnom vjesniku*, a zadnji 1991. u časopisu *Kaj*,¹⁶ postaje jasno kako se tu radi o polustoljetnim nastojanjima da se i taj segment starije hrvatske književnosti što potpunije znanstveno usustavi i prevrednuje.

Njezin je životni i znanstveni curriculum potpunije opisao Alojz Jembrih u nadahnutom nekrologu.¹⁷

Olga je Šojat svoje radove objavljivala u brojnim glasilima¹⁸, ali je posebnu

¹⁶ Prvi rad nosi naslov Kajkavska drama "Familija Hunjadijanska" i njezin njemački izvor – u glasilu: *Nastavni vjesnik* 50, Zagreb, 1941., str. 298. – 301.), a zadnji Nikola Neralić – novo ime hrvatskokajkavske drame (2.). (Nastavak iz prošlog broja) – u časopisu *Kaj* XXIV/4. Zagreb, 1991., str. 19. – 34.

¹⁷ Tekst je objavljen u Hrvatskom slovu od 5. prosinca 1997. na str. 18. Na ovom mjestu upozoravam i na opširniju biografiju Olge Šojat s popisom objavljenih znanstvenih radova do 1972. u *Ljetopisu Jugoslavenske akademije za 1977. godinu*. Knjiga 81. Zagreb, 1979., str. 622. – 626.

¹⁸ Spomena su vrijedna glasila: *Nastavni vjesnik*, *Sveučilišni list*, *Književnik*, *Mogućnosti*, *Umjetnost riječi*, *Rad JAZU*, *Forum*, *Republika*, *Croatica* i više raznih zbornika.

popularnost stekla suradnjom u časopisu *Kaj*, koji je već na samom početku svog izlaza privukao daleko širu i raznovrsniju čitalačku publiku od strogo književnih i književnoznanstvenih časopisa i zbornika.

Od 1968. do 1991. objavila je u *Kaju* dvadeset i pet radova i time postala jedan od njegovih najaktivnijih suradnika.

Pisala je o tiskanim i rukopisnim djelima, a njezini prikazi više dopreporodnih pisaca imaju monografski značaj. Tu, svakako, valja spomenuti opis književnog rada Jurja Habelića,¹⁹ Ignaca Kristijanovića, Jurja Muliha, Adama Baltazara Krčelića, Štefana Fučeka i Petra Berkea.

U radu *Izbor iz starije hrvatskokajkavske književnosti*,²⁰ kojemu je posvećen cijeli svezak časopisa *Kaj*, autorica je naznačila osnove svojih budućih dviju knjiga edicije *Pet stoljeća hrvatske književnosti*²¹ u kojima će našoj književnoj i široj kulturnoj javnosti ponuditi dotad najobuhvatniju i znanstveno čvrsto utemeljenu sliku starije hrvatskokajkavske književnosti od danas poznatih početaka do kraja 17. stoljeća.

Njezin prikaz završava opisom zbornika *Cithara octochorda*, objavljenog 1701. godine, prvog tiskanog djela koje daje stvarnu sliku latinske i kajkavske duhovne lirike svoga vremena u sjevernoj Hrvatskoj.

Poznato je da je autorica gotovo do smrti radila i na trećoj knjizi, koja bi obuhvatila 18. i dio 19. stoljeća do hrvatskoga narodnog preporoda. Rukopis je, prema nekim spoznajama, dovršen, ali do danas nije objavljen.

Uza svu dužnu pažnju prema znanstvenici, i svemu što je napisala, valja reći da i njezino iznimno djelo danas traži određene korekcije i dopune. Prvo stoga što je znanost i na tom području vidno napredovala i, drugo, da se pri citiranju ne ponavljaju do beskrajna možda na prvi pogled sitne i nehotične, ali ipak pogreške.

Raspoloživi prostor dopušta tek nekoliko naznaka.

Olga je Šojat sve citate donosila u svojoj transkripciji, pri čemu je ignorirala glas *e* ispred vokalnog *r*. To je dvostruka pogreška, prvo jer se taj glas izgovarao (već je Belostenec strogo razlikovao *er*, *ar* i *är*, koji se mogao čitati kao *er* i *ar*) i, drugo, jer je to osnovna razlika između kajkavskih i prekmurskih govora (u Prekmurju taj glas ne postoji). Često je imala poteškoća i pri čitanju kajkavskih rukopisnih tekstova.

¹⁹ Rad o Habeliću obuhvaća cijeli svezak VII/10. 1974. (68 stranica).

²⁰ *Izbor iz starije hrvatske kajkavske književnosti*. Kaj VIII/9-10. Zagreb, 1975., str. 1. – 150.

²¹ *Hrvatski kajkavski pisci I. Druga polovina 16. stoljeća. Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Knjiga 15/I. Matica hrvatska – Zora, Zagreb, 1977.

Hrvatski kajkavski pisci II. 17. stoljeće. Pet stoljeća hrvatske književnosti. Knjiga 15/II. Zora – Matica hrvatska. Zagreb, 1977.

Za najstariju do danas poznatu rukopisnu zbirku kajkavskih pjesma ona od Franje Fanceva preuzima pogrešan naziv *Prekomurska pjesmarica I.* (što će kasnije činiti i drugi istraživači, npr. Zvonimir Bartolić). Jedna se neslužbena pokrajina na krajnjem sjeveroistoku Slovenije naziva Prekmurje (veća su mjesta Murska Sobota i Lendava), pa se i pjesmarica mogla zvati jedino *Prekmurska*, kako to čine slovenski povjesničari književnosti (o današnjem nazivu *Martjanska* vidjeti *Bilješku 9*).

Kad je 1973. objavila opširan prikaz zbirke²², prigovorio joj je Vilko Novak u napomeni da je taj manuskript, zbog većeg broja elemenata prekmurskog dijalekta, valjalo uvrstiti u slovensku književnost.²³

Ona na tom mjestu nije poduprla mišljenje svog profesora Fanceva da se radi o hrvatskim kajkavskim pjesmama, nego je konačan sud prepustila hrvatskim lingvistima, koji, sasvim očekivano, na to nisu reagirali.²⁴

Pri transkripciji vrlo dugog teksta o opsadi i padu Sigeta 1566., koji naziva epskom pjesmom, autorica se tuži na nejasnoće u više stihova. Taj se tekst, koji je više ritmizirana proza nego pjesma, a predstavlja sjajnu reportažu o sigetskoj tragediji, danas može čitati samo uz kroniku Ferenc Črnka (Černka) s kojom se gotovo doslovce poklapa u sadržaju, samo što je kroniku pisao potpuno apolitičan komornik, a reportažu vojnik i temperamentan političar što svu krivicu za pad Sigeta nedvosmisleno pripisuje Bečkom dvoru. Pri usporedbi tih dvaju rukopisa nestaju sve nejasnoće.

Pišući o Ivanu Pergošiću (? – 1592.), ona njegovu biografiju prikazuje tek od varaždinske faze. Danas se Pergošićev rad sa sigurnošću može pratiti barem od 1564., kad je djelovao kao rektor škole u Zagrebu.

Nije točna niti autoričina tvrdnja da su se dva varaždinska pisca druge polovice 16. stoljeća Blaž Škrinjarić (1534.? – 1592.) i Ivan Pergošić međusobno gložila. Pergošić je, istina, nastupio kao svjedok u sporu protiv Blaža Škrinjarića zbog njegove navodne ljubavne veze s čedomorkom Uršom Geljanicom i izjavio kako je čuo da je Urša potvrdila tu vezu, ali pod prijetnjom da će biti ponovo

²² Olga Šojat, *Prekomurska pjesmarica I*, Forum XII., br. 7-8, Zagreb, 1973., str. 176. – 213.

²³ Vilko Novak, *Prekmurske rukopisne pesmarice*, Jezik in slovstvo, XIX. Ljubljana, 1973/74., br 6-7, str. 212. – 217.

²⁴ Tek je pisac ovih redaka u raspravi Hrvatski kajkavski jezik ili jedno srodno narječje iz Prekmurja u “Martjanskoj pjesmarici (starijoj)” detaljnom lingvostilističkom analizom dokazao da pjesme iz te rukopisne zbirke pripadaju hrvatskoj književnosti. Tekst je najprije objavljen u časopisu Kaj. God. XL, br. 1-2, Zagreb, 2007., str. 41. – 46., a zatim i u knjizi Na kajkavskim korijenima, Meridijani, Samobor, 2009., str. 106. – 132. Nitko sa slovenske strane do danas nije reagirao na taj prikaz. Valja napomenuti i to da niti jedan ozbiljniji slovenski povjesničar književnosti Martjansku pjesmaricu (stariju) ne stavlja u slovensku književnost.

mučena. Za pravniku takvog formata kakav je bio Pergošić citirana izjava znači brisanje svake krivnje s optuženika.²⁵

U tekstu o Antunu Vramcu ona prihvaća mišljenja Vjekoslava Klaića (1849. – 1928.) i Janka Barlèa (1869. – 1941.) da je autor *Kronike* i *Postille* rođen u Vrbovcu (radi se, zapravo, o dva različita Vrbovca, o. p.). Danas je pouzdano dokazano da je njegovo rodno mjesto Ormož ili najbliža okolica u Štajerskoj. Zna se da se rodio 1538., ali je još uvijek sporna godina njegove smrti. Umro je pred sam kraj 1587. ili na početku 1588., ali prije 5. veljače, kada se spominje kao pokojni.²⁶

Točan je podatak da je tiskar njegovih djela Ivan Manlius (oko 1532. – 1605.) došao u Ljubljanu iz Njemačke, ali ne iz Tübingena.²⁷

Pišući o Nikoli Krajačeviću-Sartoriusu (1582. – 1653.) Olga Šojat jedina među povjesničarima hrvatske književnosti bez ostatka prihvaća mišljenje F. Fanceva i G. Bujasa o neprihvatljivosti teze da su Krajačević i Habledić zatirali narodnu pjesmu.

Juraj Habledić (1609. – 1678.) nije rođen u Starim Čičama nego u Starom Čiču (mjesto se zove Staro Čiče).

U novije je vrijeme utvrđeno da je Boltižar Milovec (1612. – 1678.) rođen u mjestu Stanetinec u Međimurju.

Kada je riječ o Ani Katarini Frankopan Zrinski (1625. – 1673.), nije točna konstatacija da nije sačuvano drugo izdanje molitvenika *Putni tovaruš* iz 1687. Sačuvana su sva tri izdanja (iz 1661. tiskanog u Mletcima te iz 1687. i 1715. tiskanih u Ljubljani).²⁸

Danas se ne može govoriti o književnom radu te iznimne žene ako se ne uzme u obzir i njezina zbirka pjesama, koja je dugo ostala zagubljena kao rukopis, a u cijelosti je tiskana tek 2014. godine.²⁹

Pri opisu *Drnjanske* ili *Pjesmarice Jurja Ščerbačića* nije bez značenja činjenica da ju je Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu poklonio međimurski preporoditelj i župnik Stjepan Mlinarić (1814. – 1876.). U izbor je tekstova iz rukopisa svakako valjalo uvrstiti i barem nekoliko ulomaka iz

²⁵ Usporediti u ediciji Zapisnici Poglavarstva grada Varaždina. Svezak I. 1587. – 1589. Historijski arhiv Varaždin. Varaždin, 1990., str. 446.

²⁶ Kao bilješka 25, str. 167.

²⁷ Alojz Jembrih, Ivan Manlius prvi tiskar Varaždina (1586. – 1587.) – u časopisu Kaj. Godina XIX., br. III. Zagreb, 1986., str. 29. – 45.

²⁸ Zvonimir Bartolić, Majka Katarina, Matica hrvatska – Zrinski. Čakovec, 2004., str. 119. Autor donosi preslike naslovnih stranica sva tri izdaja.

²⁹ Pjesmarica Ana Katarine Zrinski. Priredio Josip Bratulić. Matica hrvatska. Zagreb, MMXIV.

zapisa *Pafsio Domini Nostri Jesu Christi Secundum Joanem*. To je veći dio dramatizirana *Gospinog plača* koji po jezičnim arhaizmima predstavlja najstariji poznati kajkavski tekst nakon *Martjanske pjesmarice (starije)*.³⁰

Isto je tako valjalo, barem u osnovnim naznakama, prokomentirati dugi latinski tekst *Alia Cantio de Comite Nicolao Zrinio* u kojem je opširno, sa svim povijesnim pojedinostima, prikazana tzv. Zimska vojna Nikole Zrinskog VII. na početku 1664. godine, kojom je prilikom spaljen i znameniti Sulejmanov most kod Osijeka.³¹

Bez tih detalja prikaz rukopisa nije potpun.

Štefan Fuček (1690. – 1747.) nije rođen u Mihovljanu, nego u selu Martinci, i to ne 1691., nego 1690. Opis Fučekovih *Hištorija* nije potpun ako se na spomenu i dvije pjesme dodane na kraju knjige. Prva je *Popevka vu koje se zadržavaju posljednja* (poznatija po prvom stihu *Zahman ptica leti v zrak*) i *Druga. Zbogom svet nestalni*. Varijacije u tekstovima pokazuju da ih autor nije prepisao iz gotovih predložaka, nego je pisao po vlastitom pamćenju.

Na kraju još slijedi napomena da Petar Berke (1733. – 1798.) nije rođen u mjestu Globokom, nego Globoka (danas općina Ljutomer), a tu je i manja autoričina nespretnost kad kaže: “Godine 1767. postaje župnik u Svetom Martinu na Muri, ali već 1769. premješten je, također za župnika, u svoj uži zavičaj u Legrad...” Uži je Berkeov zavičaj upravo Sveti Martin na Muri, a mnogo udaljeniji se Legrad može smatrati tek njegovim širim zavičajem.

Ovih je nekoliko primjedaba napisano isključivo za mlađe istraživače kako bi ih se potaklo da točnost svakog izvora provjere barem na dva mjesta.

Poznavanju je starije kajkavske književnosti mnogo pridonio i Zvonimir Bartolić (1930. – 2009.) u seriji svojih izdanja pod zajedničkim naslovom *Sjevernohrvatske teme*. Tu valja istaći njegove tekstove o Hoffhalterovoj tiskari u Čakovcu, o prvom opširnom prikazu životnog puta Tomaša Goričanca i njegova spjeva *Opseđenje i pobjo sisečki*, a posebno monografiju o Jurju Hablediću. On će, međutim, tek mnogo kasnije objaviti Pergošićev *Decretum* u izvornoj grafiji

³⁰ Gornju tezu potvrđuje i 1997. godine nađen opširan rukopis u mjestu Csíksomlyó u Erdelju, koji je sastavio franjevac Matija Knezajić još 1626., a hrvatskoj ga je i mađarskoj znanstvenoj javnosti predstavio mađarski slavist István Lukács (rođen 1958. u Letenju) pod naslovom *Dramatizirani kajkavski Marijin plač iz Erdelja · 1626 · Dramatizált kaj-horvát Mária-síralom Erdélyből*. Slovenika. Hrvatska samouprava Budimpešte. Budapest, 2000.

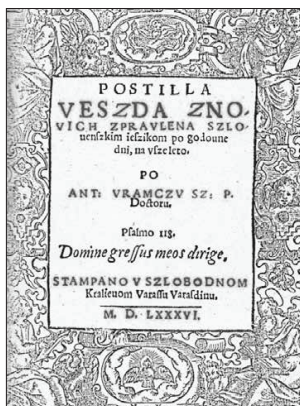
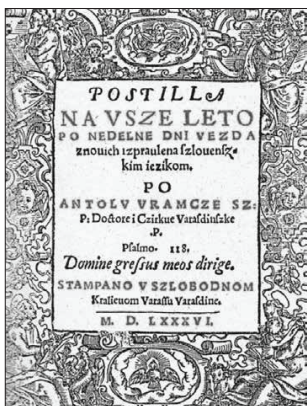
³¹ Tekst je u cijelosti transkribirao pisac ovih redaka, a na hrvatski ga prepjevao profesor Maro Rašić. Usporediti: Ivan Zvonar, *Drnjanska pjesmarica o Zrinskima* (s posebnim obzirom na pjesme *Cantio de Comite Nicolao Zrinio* i *Alia vero de Rebellione Comitum Petri Zriny*) – u: Nikola IV. Šubić Zrinski i njegovo doba. Zbornik s međunarodnog znanstvenog skupa u Čakovcu 23. – 24. 9. 2016. Zrinska garda Čakovec, 2017., str. 190. – 202.

i svojoj transkripciji,³² a tako će postupiti i u svom triptihu s *Putnim tovarušem* Katarine Zrinski.³³

Povremeno se pojavilo još poneko izdanje s preslikom originalnog teksta, ali, svakako, ne dovoljno da se izbjegne ovisnost o tuđim transkripcijama.³⁴

Povijesni je zaokret u proučavanju starije kajkavske književnosti nastupio tek 1990. godine, kada su zaredali pretisci starih knjiga koje je, u dužem vremenskom slijedu, inicirao, priređivao i redovito opširnije komentirao **Alojz Jembrih**.

U ovom se prikazu nastoji donijeti barem preslike naslovnica tih knjiga, i to kronološkim redom prema najnovijem objavljivanju, kako bi se barem ubuduće

Dva ponešto različita naslova I. i II. dijela "Postille"

³² Ivanuš Pergošić, *Decretum*, 1574. Hrvatski kajkavski editio princeps. Za tisak priredio i priloge napisao Zvonimir Bartolić. Matica hrvatska – Zrinski, Čakovec, 2003. (Radi se o bibliofilskom izdanju.)

³³ Triptih obuhvaća tri knjižice formata 11 x 6,5 cm od kojih prvu čini pretisak prvog izdanja *Putnog tovaruša* iz 1661., drugu Bartolićeve transkripcije teksta i komentari, a treću, pod naslovom *Majka Katarina*, opširnija biografija te opis književnog i političkog djela Ane Katarine Frankopan Zrinski. Izdavači su Matica hrvatska i Zrinski Čakovec te Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu. Tisak Zrinski d. d. Čakovec, 2005. Tu valja reći da Bartolić nije imao na raspolaganju cijelu zbirku Katarininih pjesama.

³⁴ Spomena su vrijedna izdanja:

– Pavlinski zbornik 1644. To je bibliofilsko izdanje u kojem prva knjiga predstavlja presliku originalnog teksta, a druga transkripcije i komentare iz pera Koraljke Kos, Antuna Šojata i Vladimira Zagorca. Izdala Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1991.

– Dešić Nikola, *Raj duše (Hortvlvs animae)*. Pretisak izdanja iz 1560. Za tisak pripremili Milan Mogaš i Josip Vončina. Izdavači: Trsat – Grad Rijeka, 1995.

– Štefan Fuček, *Historie – 1735*. Pretisak. Uredio Željko Bajza, Pogovor napisao Mijo Korade. Tablicu grafije izradio Alojz Jembrih. Nakladnici: Multiart d.o.o. i udruga Pinta. Zagreb, 2000

– Andrija Knezajić *Dramatizirani kajkavski Marijin plač iz Erdelja · 1626 · (Bilješka 30.)*

izbjeglo njihovo često netočno ili čak paušalno citiranje.³⁵

Budući da je Jembrih već prije temeljito istražio život i književno djelo Antuna Vramca, ustanovivši prvi i točno mjesto njegova rođenja (Fridau – Ormož u Štajerskoj),³⁶ povjerena mu je dužnost da u povodu četiristote obljetnice izlaska iz tiska Vramčeve *Postille* (1586.), kao prve knjige tiskane u Varaždinu, u tiskari Ivana Manliusa, pripremi njezin pretisak. Projekt je ostvaren, s malim zakašnjenjem, 1990.

Izdanje je bibliofilsko.

Jembrih je, u inače vrlo opširnom, prikazu Vramčeva djela posebno kritičan u tri segmenta, o kojima su, premda se radi o činjenicama, stavovi u znanosti još uvijek podijeljeni. Prvo, osobno je utvrdio, na temelju postojećih dokumenata, da Manlius nikad nije radio u tiskari Ivana Ungnada (1493. – 1564.) u Urachu (kod Tübingena) pa tu nije mogao niti izučiti tiskarski zanat.

Drugo, on decidirano osporava mišljenje da je Juraj Zrinski IV. (1549. – 1603.) preselio tiskaru Rudolfa Hoffhaltera (1550. – 1586.) iz Nedelišća u Varaždin. Tiskara je, naime, već 1574. preseljena u Hermannstadt (Sibiu) u Rumunjskoj.

U trećem, pak, segmentu ističe Vramčevu iskrenu privrženost Katoličkoj crkvi.

Posebno se potrudio da pobroji danas postojeće primjerke *Postille* iz 1586., da označi gdje se nalaze i do koje su mjere očuvani ili oštećeni. Tako je došao do broja jedanaest. Danas je, međutim, poznat još jedan primjerak *Postille*.³⁷

Već sljedeće, 1991., godine pojavit će se, u nakladi Kajkaviane, drugo bibliofilsko izdanje u dva sveska. Bile su to *Peszme Horvatŝke* Katarine Patačić (1735. – 1811.).

U prvom se svesku donosi pretisak originala, a drugi sadržava transkripcije i opširan komentar priređivača Alojza Jembriha. Tako je danas dostupan javnosti

³⁵ Da ovaj postupak nije bezrazložan pokazat će primjer iz Hrvatske opće enciklopedije, koja bi trebalo da bude najpouzdaniji izvor informacija što ih donosi u svojim natuknicama. Pisac natuknice o Antunu Vramcu citira i njegova djela, pa doslovce navodi: Postilla po nedelne i po godovne dni na vse leto vezda znovič spravlena po Antonu Vramcu Svetoga pisma doktoru i cirkve varaždinske plebanošu (1586.). – Hrvatska opća enciklopedija. 11. Tre – Ž. Leksikografski zavod “Miroslav Krleža”, Zagreb, 2009., str. 498. To je neoprostivo slobodno prepričan naslov, u zao čas za one koji će ga preuzeti u svoje radove.

³⁶ Alojz Jembrih, *Život i djelo Antuna Vramca*. Naklada RO “Zrinski” – Tiskarsko-izdavački zavod Čakovec. Čakovec, 1981.

³⁷ Hrvatski je etnograf, publicist i književni povjesničar Đuro Franković (György Frankoviccs. 1945. – 20016.) 2013. otkrio u Pečuhu (Pécs) još jedan neoštećeni primjerak *Postille*, pa je broj porastao na biblijskih dvanaest. O tome je izvijestio Tomislav Vuković u Hrvatskom listu od 7. veljače 2013.

Naslovna stranica rukopisa s pretpostavljenom siluetom portreta Katarine Patačić i vrlo intrigantna pjesma u kojoj se javlja ime Kata. U drugim je pjesmaricama ime Fili.

kaligrafski ispisani tekst s brojnim vinjetama i umjetnički izrađenim naslovom. Sada budući proučavatelji tog rukopisa više nisu ovisni o tuđim, često vrlo površnim (npr. Branka Vodnika), transkripcijama. Samo se iz jedne napomene ispod naslovne stranice, koja glasi: "Delignavit. Varasdin. 8. april. 1781.", može zaključiti da je te godine dovršen uvez sveska, pa da je, vjerojatno, tada ili tek nešto ranije sastavljena i sama zbirka.

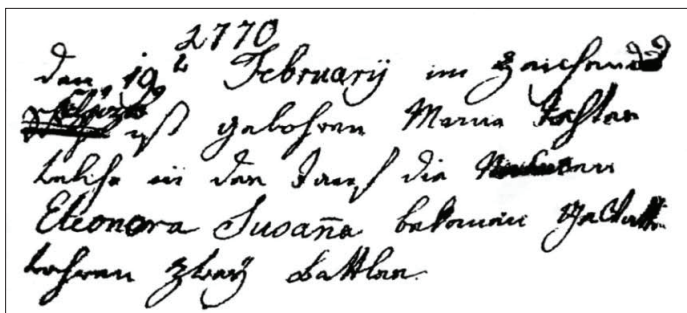
Uza svu pažnju koju zaslužuju iscrpni urednikovi komentari valja reći da je njegova najveća zasluga u tome što je, nakon Josipa Matasovića, ponovo, ali točnije, prepisao iz francuskog molitvenika, nekada u vlasništvu Katarine Patačić, a danas Družbe "Braća Hrvatskoga Zmaja" u Zagrebu, Katarinin njemački tekst u kojem ona navodi točne podatke o svom vjenčanju s grofom Francom Patačićem (1738. – 1776.) 13. travnja 1763., o rađanju i umiranju njihove djece te o muževoj smrti 5. svibnja 1776.

Iz tih je zapisa vidljivo da je Katarina od 5. travnja 1765. do 29. srpnja

1774. rodila osmero djece, četiri sina i četiri kćeri, od kojih ju je nadživjela samo Eleonora Suzanna (1770. – 1834.), s kojom će i izumrijeti plemićka obitelj Patačić. Nešto je duže živio najstariji sin Maria Fridericus Vincentius, ali je i on umro godinu dana prije svoje majke.³⁸

To, drugim riječima, znači da je ta žena za čitavog života s mužem bila u koroti ili u visokom stadiju trudnoće i da je malo imala od galantnog života u Varaždinu, koji je tada nosio pridjevak Mali Beč. Možda je tek nakon muževe smrti našla određeno smirenje sastavljajući kanconijer od njegovih i svojih pjesama. O njezinu se aktivnijem društvenom životu može tek nagađati.

Jembrih će, na drugom mjestu, donijeti i faksimil dijela citiranog zapisa. Iz tog se, ponešto neispisanog, rukopisa vidi da Katarina nikako nije mogla biti osoba koja je skupljene pjesme prepisala u jedan svezak.

Autograf Katarine Patačić u kojem se navodi nadnevak rođenja njezine kćeri Eleonore Suzanne (1770. – 1834.). Tekst u doslovnom prijevodu glasi: “Dana 19. veljače, u znaku Strijelca, rođena je Marija kćerka koja je na krštenju dobila ime Eleonora Suzanna. Kumovi su bili dvoje prosjaka”.

Urednik je nakon svojih komentara donio i dva teksta zapisana drugom rukom. Dopisivanje bi se takvih tekstova iznimno pažljivo ispisanom kanconijeru moglo smatrati vandalskim činom. Slika se, međutim, mijenja ako se uzme u obzir da je jedan od njih, *Kavran i Lesicza*, prvi, i to vrlo uspio, kajkavski prepjev s francuskog basne *Le Corbeau et le Renard* Jeana de La Fontainea (1621. – 1695.).

Jembrih će se ponovo vratiti Vramcu 1992. pretiskom njegove *Kronike*.

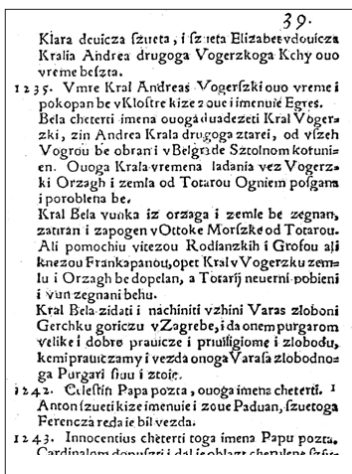
I to izdanje ima bibliofilske značajke, a redaktorovi su komentari otisnuti u posebnoj knjižici. Tu se vidi da su izdavači pretiska *Kronike* Hrvatska akademija

³⁸ Fridericus Patačić je rođen 5. travnja 1765., a umro je u činu kapetana 10. ožujka 1810. Pokopan je u kripti Crkve sv. Vida u Vidovcu kraj Varaždina, a nadgrobnu mu je ploču, koja stoji i danas, podigla sestra Eleonora.

znanosti i umjetnosti – Zavod za znanstveni rad Varaždin i Kršćanska sadašnjost Zagreb (Zagreb – Varaždin, 1992.).

Dosad su poznata svega dva primjerka *Kronike*, jedan tzv. “zagrebački” i jedan “ljubljski”.

Iako je Vjekoslav Klaić (1849. – 1928.) 1908. ponovo izdao to djelo (JAZU 31, Zagreb), ono je i dalje ostalo teže dostupno široj čitalačkoj publici. Zbog toga je, kaže Jembrih, bila hvalevrijedna zamisao Zavoda za znanstveni rad HAZU u Varaždinu da, u suradnji s Kršćanskom sadašnjošću iz Zagreba, ponovo objavi Vramčevu *Kroniku* iz 1578. te da se tako oduži aktivnom članu zagrebačkoga i varaždinskog književnog i jezičnog kruga druge polovine 16. stoljeća.

Naslovna stranica
Kronike i tekst koji je
unio zabunu u znanost

To je Vramčevo djelo u znanosti izazvalo mnoge nedoumice. O svima njima priređivač drugog izdanja govori vrlo opširno i dokumentirano, a njegovi se zaključci danas mogu smatrati znanstvenim činjenicama.

On je naveo i izvore koji su poslužili kao temelj sastavljaču *Kronike* i time pokazao kako je Vramec poznao brojna povijesna djela sa šireg europskog prostora.

Ovdje valja izdvojiti samo dva detalja.

U prvom Jembrih upućuje na grafostilističke značajke naslovnog lista u kojem su posebno istaknute riječi *VEZDA* (sada) *ZNOVIĆ* (novo) *ZPRAVLJENA* (sastavljena), ali *slovenskim jezikom*, što znači da je i Vramec htio posebno istaći kako novo sastavljenu *Kroniku* piše za Hrvate, posebno za Hrvate kajkavce.

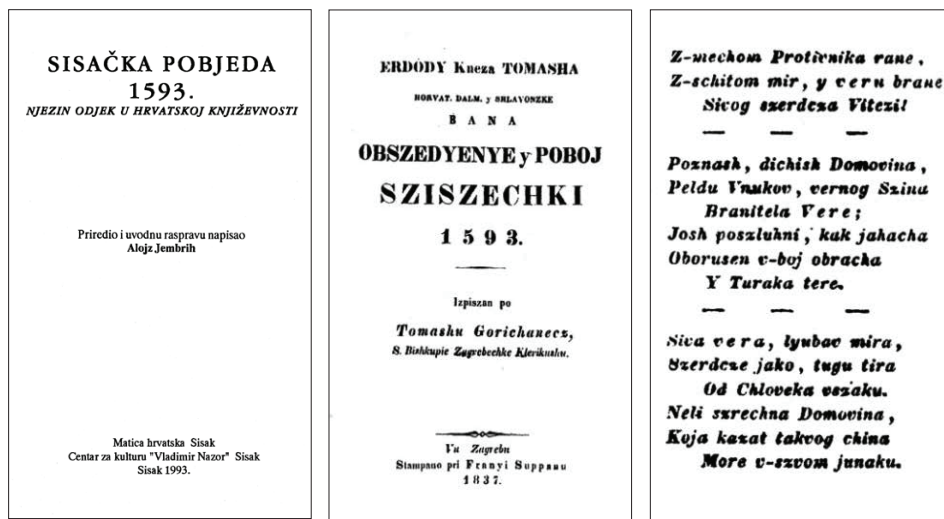
U drugom, na tragu Olge Šojat, potpuno razrješava dilemu o tome jesu li tiskana dva ili samo jedno izdanje *Kronike* tvrdnjom da je tiskano samo jedno izdanje i da se tek manji broj primjeraka razlikuje od drugih u jednom segmentu.

Ovdje ga donosimo u cijelosti: “Bela kralj zidati i načiniti včini varaš Gerčku goricu v Zagrebe, i da onem purgarom velike pravice. **Ali vezda je luctvo vunjem nesložno i okorna i terda vrata, malo imajući gizdavi, vučenim i mudrim ljudem neprijateli i protivnici jesu.**”(Podvukao I. Z.). U “ljubljskom” primjerku te rečenice nema (vidjeti presliku).

Tako se pisac osvetio Zagrepčanima, s kojima je često bio u sukobu.

U knjizi *Sisačka pobjeda*, objavljenoj 1993., u povodu četiristote obljetnice pobjede nad Turcima kod Siska, Jembrih će prvi put donijeti i presliku cijeloga epskog spjeva *Obszedyenye y poboj sziszechki 1593.* iz pera klerika Tomaša Goričanca.³⁹

Sisačka je pobjeda ili, kako kaže autor u nadnaslovu, *Sisciensis victoria*, tu osvijetljena sa svih povijesnih aspekata, a citirano je i komentirano više poetskih tekstova o njoj. Posebno su naglašeni njezini odjeci u djelima brojnih europskih pisaca.

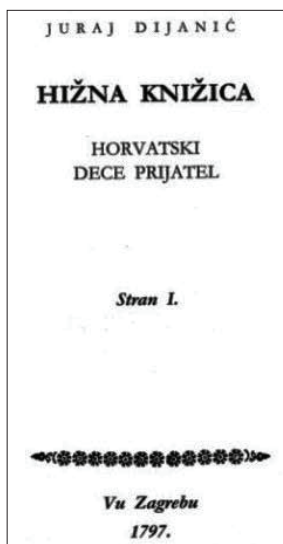
Naslovna stranica knjige “Sisačka pobjeda 1593.”, Goričančeva spjeva “Opsedenje i poboj sisečki” i motto na početku spjeva

Za ovaj je kontekst, međutim, bitno da se na kraju knjige prvi put donosi i preslika cijelog Goričančeva epskog spjeva. Tako će budući proučavatelji tog, donedavna gotovo nepoznatog, djela nakon transkripcija i opsežnih komentara

³⁹ Sisačka pobjeda 1593. Njezin odjek u hrvatskoj književnosti. Priredio i uvodnu raspravu napisao Alojz Jembrih. Matica hrvatska Sisak – Centar za kulturu „Vladimir Nazor“ Sisak. Sisak, 1993.

iz pera Zvonimira Bartolića,⁴⁰ moći svoje zaključke donositi na temelju izvornog teksta. Koliko god transkripcije bile korektne, one ne mogu zamijeniti original.

U nešto je skromnijem izdanju 1994. tiskana *Hižna knjižica* (Ogrank Matice hrvatske iz Samobora) rođenog Samoborčanina, svećenika, a kasnijeg i zagrebačkog profesora Jurja Dijanića (najvjerojatnije 1753. – 1799.).

Današnja naslovna stranica, Dijanićev naslov s godinom predviđenom za tisak i njemački tjednik iz kojega je Dijanić prevodio tekstove

To je još jedan vrijedan rukopis koji je, zahvaljujući Alojzu Jembrihu, izvučen iz zaborava. U prvom je dijelu pretiskan Dijanićev tekst u Jembrihovo transkripciji, a u popratnoj knjižici *Juraj Dijanić i njegovo djelo* priređivač detaljnije opisuje podrijetlo plemićke obitelji Dijanić, Jurjev životni put i književnu djelatnost, s posebnim obzirom na dotad neobjavljeni rukopis *Hižna knjižica ili Horvatske dece prijatel*, najvećim dijelom preveden s njemačkog.

Jembrihova je ocjena da je to iznimno vrijedan primjer dječje književnosti. To potvrđuje i Joža Skok konstatacijom da "... tim djelom zapravo započinje, ne samo hrvatska dramska književnost za djecu nego i dječja hrvatska književnost uopće."⁴¹

⁴⁰ Zvonimir je Bartolić Tomašu Goričancu i njegovu spjevu posvetio čitavu II. knjigu svojih *Sjevernohrvatskih tema* (nakladnik RO „Zrinski“ Tiskarsko-izdavački zavod Čakovec, Čakovec, 1982.). Knjiga je dostupna i širem krugu čitatelja.

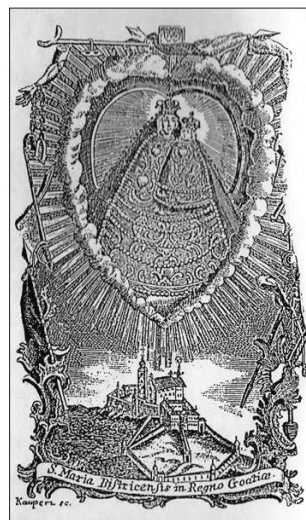
⁴¹ Joža Skok, *Antologija hrvatske kajkavske drame*, časopis *Kaj* br. I – IV, 1990.

Dijanić je, dosta slobodno, prevodio tekstove iz tjednika *Der Kinderfreund*.⁴²

Na pozicijama se tog izvora temelji i njegov stav da se odgoj stječe u obitelji, a znanje u školi.

Nakon godinu dana, točnije 1995., pojavit će se novo bibliofilsko izdanje u dva sveska. Bit će to *Kinč osebujni*... ili zbirka tekstova o čudesima koja su se događala na zagovor pred kipom Marije Bistričke, iz pera svećenika Petra Berkea (1733. – 1798.)

Naslava stranica knjižice
"Kinč osebujni" iz 1775. i
slika Majke Božje Bistričke
iz iste knjižice (drvorez)

Prvi je svezak pretisak Berkeova djela i najprije govori o tome kako je i gdje nađen čudotvorni kip Marije Bistričke. Nakon toga slijedi *Testament* baruna Prašinskog, upute hodočasniciima kako se valja ponašati pred Marijinim kipom i više molitava, a zatim čuda opisana kronološki od 1684. do 1764. godine. Knjižica završava litanijama, molitvama, pjesmama i na kraju uputama kako valja završiti posjet Mariji Bistričkoj.

Djelo je doživjelo dva izdanja, prvo u Zagrebu 1765., a drugo u Grazu 1775.

U svom opširnom *Pogovoru uz pretisak* urednik iznosi povijest čudotvornog kipa i prošteništa u Mariji Bistrici, a posebno je zanimljiv detalj *Intimatum* Marije Terezije iz 1774. u kojem zabranjuje procesije duže od jednog dana. Zahvaljujući zalaganju biskupa Josipa Galjufa (1722. – 1786.) i Hrvatskoga kraljevskog vijeća, ta je zabrana već iduće godine opozvana.

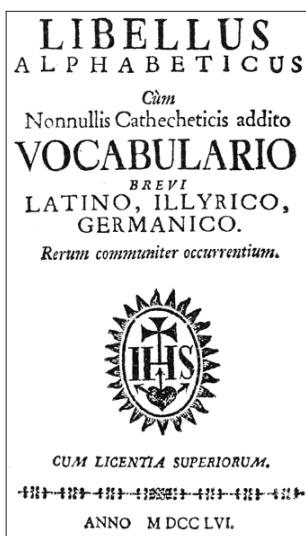
⁴² Priređivač, a djelomično i pisac tekstova, tog tjednika je Christian Felix Wiße (1726. – 1804.). Publikacija je izlazila od 1775. – 1782. u više gradova. Objavljena su dvadeset i četiri sveska. Jembrih navodi izdanje tiskano u Reutlingenu 1791. i to brojeve za listopad, studeni i prosinac te godine.

Danas se zna da je Petar Berke rođen u mjestu Globoka (nekad općina Štrigova, a sada kotar Ljutomer), da je bio kapelan u Mariji Bistrici, gdje se i nadahnuo za svoju knjigu, da je neko vrijeme bio župnik u Sv. Martinu na Muri, a najduže u Legradu, gdje je sagradio crkvu u kojoj je i pokopan.

Među bibliofilskim izdanjima ide i djelce *Zercalo Marijansko kipa Jeruzalemskoga vu Krapine* iz 1768., a ponovo tiskana 1996.

Vanjski i unutrašnji naslovni list krapinskoga "Zercala Marijanskoga"

Naslovna stranica i prikaz abecede u knjižici "Libellus alphabeticus..."

Prvi svezak opet čini pretisak originala, a drugi donosi urednikove transkripcije i opširan komentar.

Knjižica je također namijenjena hodočasnici, ali ovaj put ne na Bisticu, nego Majci Božjoj Jeruzalemskoj na Trškom Vrhu kod Krapine.

I Kinč osebjuni... i Zercalo Marijansko kipa Jeruzalemskoga... pripadaju grupi molitvenika, a namjena im je podizanje duhovnosti u sjevernoj Hrvatskoj, po čemu su, kaže urednik, kao spomenici duhovne kulture od neprocjenjive vrijednosti.

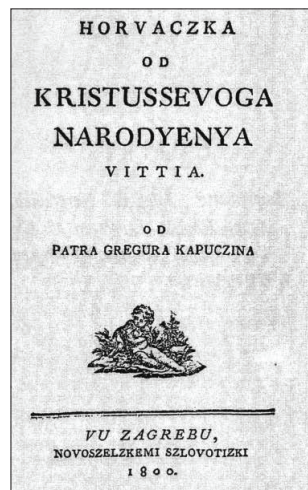
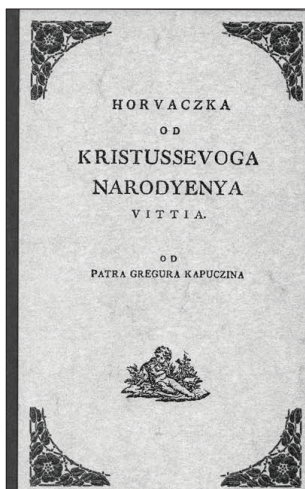
Zanimljiva je i knjižica *Libellus alphabeticus* objavljena 1756., a pretiskana 1997. u izdanju Leksikografskog zavoda *Miroslav Krleža*.

U kratkom *Pogovoru* Alojz Jembrih, priređivač djela za tisak, kaže da je knjiga zanimljiva s gledišta povijesti latinske grafije u Hrvata, hrvatskog jezika i leksikografije ponajviše, jer sadržava latinsko-hrvatsko-njemački rječnik. To je najopširnija hrvatska početnica iz 18. stoljeća koja je služila školskoj izobrazbi djece i odraslih.

U povodu 300-te obljetnice dolaska kapucina u Varaždin ponovo je, 1999., tiskana *Horvacka od Kristuševoga narodenja vitija* Gregura Kapucina.

Čitatelj ponovo ima pred sobom pretisak jedne rijetke knjige s urednikovim transkripcijama i opširnim komentarom.⁴³

Vanjski i unutrašnji naslovn list Horvacke vitije

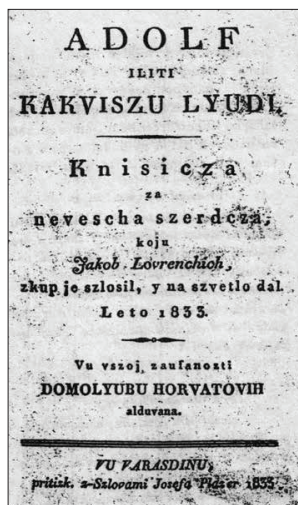
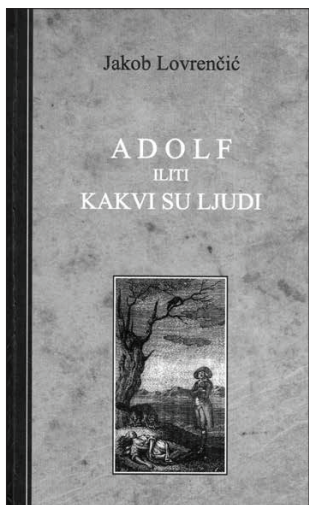
⁴³ Naslov novog izdanja: Gregur Kapucin, *Horvacka od Kristuševoga narodenja vitija*. Za tisak priredio, tekst transkribirao i studijom popratio Alojz Jembrih. Izdavači: Hrvatska kapucinska provincija – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1999.

Priredivač najprije donosi osnovne podatke o patru Greguru Kapucinu (1732. – 1812.), kojega tu još uvijek zove Juraj Malevac/Maljevac, i kapucinskom redu. Slijedi sumarni prikaz Kapucinovih djela u kojem se *Vitija* ističe kao najbolje poetsko ostvarenje. To je pjesma (a tako se tumači i riječ *vitija*) o Kristovu rođenju. Najprije se govori o uzrocima rođenja, potom se o njemu i opširno pripovijeda, a sve je to prikazano po mjesecima od kojih prvi nastupa *Prosinec* (siječanj), a zadnji je *Gruden* (prosinac). Vrlo je duhovito opisana prepirka između sijena i slame na koje valja položiti tek rođeno dijete.

U završnoj riječi priredivač kaže kako su ponovnim objavljivanjem *Vitije* ispunjene želje Vladoja Dukata i Olge Šojat i mnogih ljubitelja kajkavske riječi danas, pa nastavlja: “I doista, ovo je prigoda da se svi mi upoznamo s najboljim Gregurovim djelom koje je, i zbog toga, iznova u pretisku i suvremenom grafijom objavljujemo.”

Vrlo je lijepo oblikovano i tvrdo uvezano izdanje knjige *Adolf iliti kakvi su ljudi*⁴⁴ Jakoba Lovrenčića (1787. – 1842.), ovaj put, nažalost samo u transkripciji, s tek nekoliko umetaka u izvornom pismu (u nakladi Disputa d. o. o. Zagreb, 2002.).

U iscrpnom pogovoru priredivač stavlja Jakoba Lovrenčića u kajkavskojezični krug pisaca 19. stoljeća, kojemu su, između ostalih, pripadali Tito Brezovački (1760. – 1805.), Tomaš Mikloušić (1767. – 1833.), Ignac Kristijanović (1796. – 1884.) i Tomaš Goričanec (1815. – 1837.).

Korice novog i naslovni list prvog izdanja

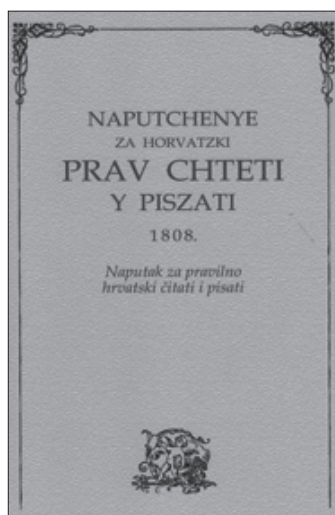
⁴⁴ Cijeli transkribirani naslov glasi: Adolf iliti kakvi su ljudi. Knjižica za nevesča serdca koju Jakob Lovrenčić skup je složil, i na svetlo dal. Leto 1833. Vu vszoi zaufanosti domoljubu Horvatovih alduvana. Vu Varaždinu, pritizk. z-slovami Jozefa Platzer 1833,

Lovrenčić je pisao za Hrvate u vrijeme kada još u sjevernoj Hrvatskoj dominira, pored njemačkog i francuskog, mađarski jezik, a svoje će čitatelje mahom nalaziti u zagrebačkoj, varaždinskoj, i križevačkoj županiji. Njegov je jezik jednostavan i razumljiv, kako kaže priređivač, "... u leksiku, frazi, sintaksi – to je narodni kajkavski jezik varaždinske okolice...", dakako, s ponekim pohrvaćenim germanizmom. Ovo je djelo najpotpuniji odraz društveno-političkih prilika koje doživljuje i komentira provodni lik Adolf.

U toj knjizi nema ničega izmišljenog, zaključuje Jembrih, ničega apstraktnog, sve je u okviru ljudske prirode života. "Za onoga koji osjeća i misli, to je jedna divna knjiga, a dosadna se čini samo onome koji ništa ne osjeća i ništa ne misli."

Knjiga *Naputčenje za horvatski prav čteti i pisati*..., tiskana u Budimu, 1808. (u dva ponešto različita izdanja), a sada ponovo objavljena u nakladi Hrvatske udruge "Muži zagorskog srca" Zabok i Kajkaviane Donja Stubica 2004., po urednikovu je navodu prvi jednojezični hrvatski pravopis. Uzme li se u obzir da su mu prethodila dva hrvatsko-njemačka izdanja (1779. i 1780.), postaje vidljiv kontinuitet u usustavljanju jedinstvenoga kajkavskog pravopisa, ali ovaj put bez njemačkog dijela.

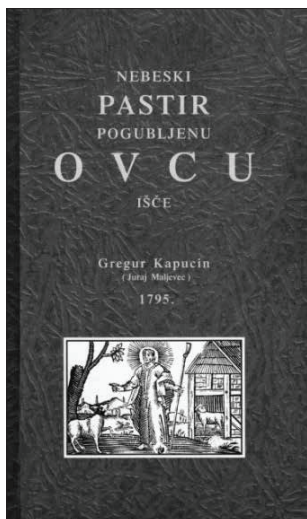
Naslov na koricama
knjige i unutrašnji
naslovni list

Ta će knjiga postati udžbenikom mnogim generacijama znamenitih osoba prije, ali još i za vrijeme hrvatskoga narodnog preporoda, a mogla bi biti kompetentno primijenjena u svakom suvremenom opisu jezika. Urednikov je zaključak da iz toga ne proizlazi samo njezino praktično nego i povijesno značenje.

Jembrih će se 2005. godine ponovo vratiti Jurju Maljevcu pretiskom njegova djela *Nebeski pastir pogubljen u ovcu išče*, prvi put objavljenom u Ptuju 1795.

Cijelo je djelo u stihove pretočena alegorija o pastiru (Kristu) i mukama koje trpi u raznim prilikama tražeći izgublenu ovcu (grešna čovjeka).

Korice novog i naslovni list prvog izdanja "Nebeskoga pastira"

Priredivač ponovo objavljuje pretisak i tekst u transkripciji te prvi put, uz pseudonim, donosi točno autorovo ime i prezime: Gregur Kapucin – Juraj Maljevec.⁴⁵

Možda će biti najsvrhovitije ako se ovom prilikom navedu urednikove uvodne riječi: "Ovo Gregurovo djelo, nakon 210 godina od njegova prvotiska, ponovo se nudi čitatelju, književnom kritičaru, povjesničaru hrvatske književnosti, pjesniku, gimnazijalcu i studentu. Sada, kad su oba Gregurova djela dostupna (već je bila predstavljena *Horvacka vitija*, o. p.), moći će se svaki čitatelj uvjeriti u činjenicu da je taj hrvatski pisac iz 18. stoljeća znatno obogatio i kajkavsku književnost i hrvatsku književnost uopće."

Jembrih će iste godine izvući iz zaborava još jedno zanimljivo djelo koje je da bude objavljeno čekalo u rukopisu od 1827.. Bio je to prozni prijevod knjige *Raj zgubljen* Johna Milтона (1608. – 1674.), jednog od najboljih poetskih djela napisanih na engleskom jeziku, prvi put objavljenog 1671. pod naslovom

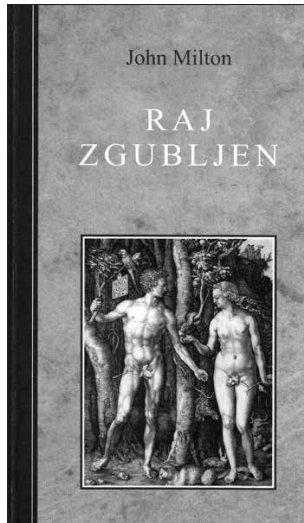
⁴⁵ Unutrašnji naslovni list novog izdanja: Gregur Kapucin (Juraj Maljevec), *Nebeski pastir pogubljen u ovcu išče*. 1795. Za tisak priredio, tekst transkribirao, rječnik sastavio, ilustracije odabrao i pogovor napisao Alojz Jembrih. Izdavači: Kajkaviana Donja Stubica – Hrvatska kapucinska provincija Sv. Leopolda Bogdana Mandića Zagreb. Donja Stubica – Zagreb, 2005.

Paradise Lost.⁴⁶

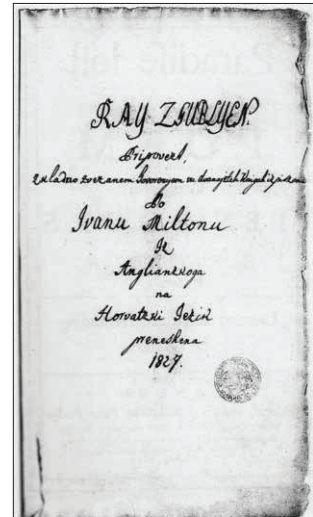
Zbog opsežnosti teksta djelo se ovaj put donosi samo u urednikovoj transkripciji, s tek nekoliko preslika listova iz rukopisa.

Urednik najprije navodi osnovne podatka o prevoditelju Ivanu Krizmaniću (1766. – 1852.), od 1818. župniku u Mariji Bistrici. Oko dvojbe kome valja pripisati autorstvo *Raja zgubljenog*, jer je Krizmanićev prijevod samosvojan, u prozi i dopunjen vlastitim tumačenjima brojnih pojmova, urednik se ipak odlučuje za Johna Milтона, jer nije sporno da bez Miltonova predloška ne bi bilo ni Krizmanićevo djelo. Time nije umanjena vrijednost Krizmanićeve prevodilačko-književnoumjetničkog pothvata.

Sam naslov djela govori i o sadržaju, u kojem je provodni motiv izgon Adama i Eve iz Raja. Krizmanić pripovijeda glatko, a njegov je kajkavski jezični izraz sustavan i bogat.

*Naslov na koricama
novog izdanja i naslov
izvornog rukopisa*

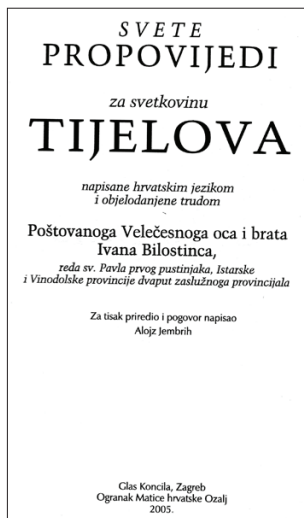
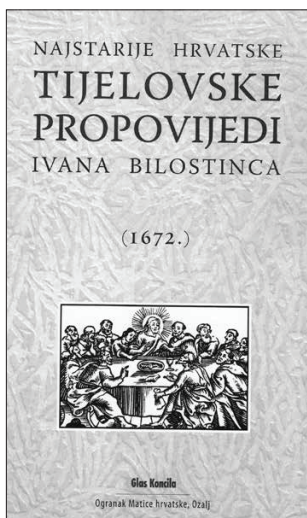

Da je prijevod objavljen odmah po nastanku, bio bi umnogome obogatio kajkavsku književnost dopreporodnog doba. Ipak, on je i danas zanimljiv, pa ponovo valja zahvaliti Alojzu Jembrihu što je širem čitateljskom krugu omogućio pristup još jednom vrijednom djelu.

Čini se da je 2005. godina bila i za samog Jembriha vrlo plodna, jer će se pojaviti još jedna zanimljiva knjiga. Bit će to *Tijelovske propovijedi* Ivana

⁴⁶ Unutrašnji naslovni list novog izdanja: John Milton, Raj zgubljen. Godine 1827. s engleskog preveo Ivan Krizmanić. Za tisak priredio, rukopis transkribirao, rječnik sastavio i pogovor napisao Alojz Jembrih. Disput Zagreb, 2005.

Belostenca.⁴⁷

Naslovna stranica, latinski naslov i unutrašnji naslovni list novog izdanja

Deset tijelovskih propovijedi, objavljenih za autorova života 1672., čini djelo koje predstavlja najizravniji odgovor na raspravu protestantskog pisca Mihalja Bučića (prije 1540. – nakon 1579.) *Contra realem praesentiam corporis et sanguinis Christi in Eucharistiae sacramento* (Protiv stvarnog postojanja tijela i krvi Kristove u sakramentu Euharistije) objavljenu 1573. ili na samom početku 1574. u tiskari Rudolfa Hoffhaltera (1550. – 1586.) u Nedelišću.

Noviju je hrvatsku književnu javnost s *Propovijedima* prvi upoznao mađarski slavist László Hadrovics (1910. – 1997.) 1939. godine na temelju ponešto oštećenog primjerka koji je našao u budimpeštanskoj Sveučilišnoj knjižnici.⁴⁸

Jembrih je prema jedinom potpunom izvorniku, kasnije nađenom u Franjevačkoj knjižnici u Zagrebu, uspio objaviti svih deset propovijedi u Hadrovicsevoj, a dijelove koji su tamo nedostajali u svojoj transkripciji. Tako se sada pred čitateljem nalazi cjelovito djelo jednog pisca koji nije pisao samo

⁴⁷ Kao nakladnici knjige se navode: Glas koncila Zagreb, Ogranak Matice hrvatske Ozalj, Rimokatolička župa sv. Vida Ozalj, Zagreb – Ozalj, 2005.

Godina Belostenčeva rođenja nije utvrđena sa sigurnošću. Obično se navodi 1595. Vjerojatnije je da je to bio kraj 1593. ili početak 1594.

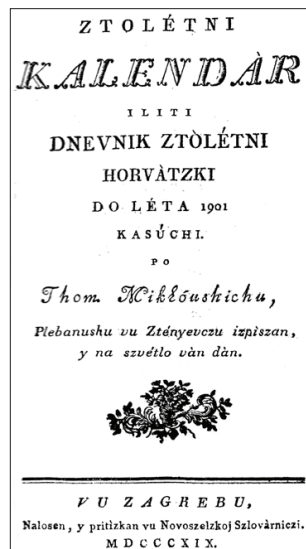
⁴⁸ Laszlo Hadrovics, Deset propovijedi o Euharistiji – u ediciji Građa za povijest književnosti hrvatske. Knjiga IV. JAZU, Zagreb, 1939. str. 41. – 112.

za kajkavce ili samo za čakavce nego za Hrvate uopće. Iz izvornika su, doduše, preslikana samo šesto, sedmo i dio osmog *prodechtva*, ali i to je dovoljno da se stekne cjeloviti dojam o toj vrijednoj knjizi koja je ponovo ugledala danje svjetlo u povodu proglašenja 2005. godine godinom *Euharistije*.

Nije ostao zaboravljen niti znameniti kajkavac dopreporodnog doba, stenjevečki župnik i pisac Tomaš Mikloušić (1767. – 1833.).

Tako se 2006. pojavio i prvi pritisak njegova *Stoljetnog kalendara* iz 1819.⁴⁹

Naslov na koricama i
unutrašnji naslovni list
"Stoljetnog kalendara"

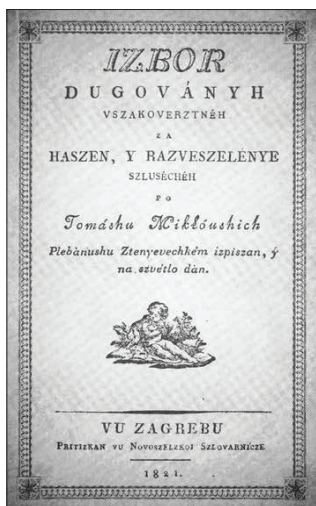

Bez obzira na to što se radi o jednom od prvih stoljetnih kalendara u Hrvatskoj, a prvom kajkavske osnovice, ta činjenica ne bi bila presudna u ocjeni njegove važnosti, pa bi se, vjerojatno i on izgubio među kalendarima koji su bili tiskani prije i nakon njega. Njegovo je mjesto u povijesti i povijesti hrvatske književnosti odredio trenutak objavljivanja. Pojavio se u drugom desetljeću 19. stoljeća, u vrijeme iznimno teških borbi za očuvanje hrvatske političke samostalnosti i hrvatskog jezika, a pisan je za sve slojeve stanovništva. Osim kalendarskog dijela, u kojem se uz međunarodne donose i stari kajkavski nazivi za mjesece, knjiga donosi i obilje drugog štiva, između ostalog i beletrističkog. Važna je činjenica da su tu prvi put tiskom objavljene i kajkavske svjetovne pjesme koje

⁴⁹ Nakladnik je „Poduzetnički centar Jastrebarsko d.o.o.“, a sunakladnici EKO Sveta Jana, Gradski muzej Jastrebarsko i Zagrebačka županija. Jastrebarsko, 2006.

nemaju prigodničarski značaj. Bila je to, u svoje vrijeme, najčitanija knjiga na kajkavskom govornom prostoru, a njezini su odjeci ostali do danas.

U knjizi se najprije donosi cjelovita preslika starog teksta, a potom i transkripcije s komentarima. Uredili su je, u suradnji, Alojz Jembrih i Josip Erben. Tri godine kasnije, odnosno 2009., pojavit će se, u nakladi Kajkaviane iz Donje Stubice, i drugo Mikloušićevo djelo – *Izbor dugovanj vsakoverstneh...*

Naslov na koricama i unutrašnji naslovni list "Izbor dugovanj..."

Iako nevelika po formatu, knjižica je puna zanimljivog štiva različitog sadržaja. Obuhvaća četiri dijela (I. *Od početka naroda slovinskoga i njegovih ladavcev*, II. *Od slovarnic, piscev i knjig Orsaga Horvatskoga*, III. *Od gospodarstva i domačeh protimbih*, III. *Prirečja horvatska, Mudri zgovori i popevke, Glasovite stvari*).

Pisac ovih redaka posebno upozorava na odjeljak *Prirečja horvatska* jer je to, nakon tekstova u Belostenčevu *Gazophylaciumu* (1740.), najopsežnija, ali ovaj put sređena, zbirka poslovice i sentencija na kajkavskom govornom prostoru.

I tu je najprije objavljen reprint cjelovitoga izvornog teksta, a zatim slijede transkripcije i opširniji pogovor priređivača Alojza Jembriha, s posebnim osvrtom na književnu i društvenu osobnost Tomaša Mikloušića.

Pišući o *Izboru dugovanj...* urednik posebno ističe da knjižica po vremenu objavljivanja pripada dopreporodnom razdoblju u kojem su napisana nezaobilazna djela hrvatske književnosti i jezikoslovlja, "... jer treba ipak znati da nije hrvatsko književno djelo samo ono koje je pisano štokavštinom. *Izbor dugovanj...* Tomaša Mikloušića to pokazuje.

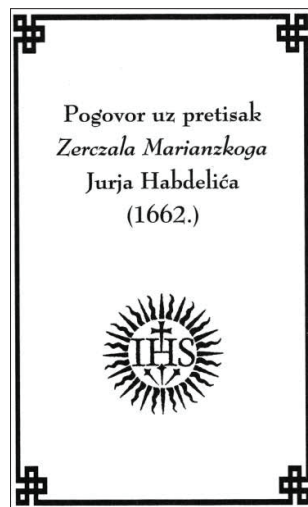
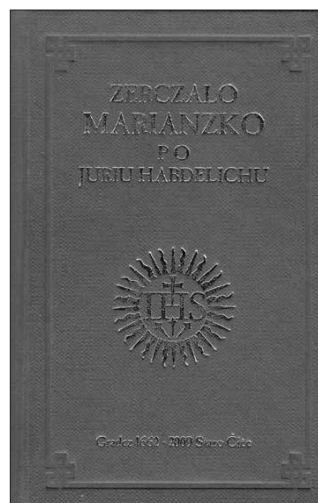
U nakladi je Župe Pohoda Blažene Djevice Marije Vukovina, Starog Čiča (rodnog mjesta Jurja Habelića, o. p.) i Gradske knjižnice Velika Gorica 2009. ugledalo danje svjetlo bibliofilsko reprint izdanje još jednog *Zercala Marianskog*, ovaj put iz pera Jurja Habelića, prvi put objavljenog u Grazu 1662., a sada u Starom Čiču, i to u povodu 400. obljetnice autorova rođenja (1609. – 1678.)

Knjiga je tiskana u izvornom formatu, dok je *Pogovor uz pretisak "Zercala Marianzkoga" Jurja Habelića*, iz pera Alojza Jembriha, otisnut u posebnoj knjižici.

Autor *Pogovora* najprije detaljno opisuje Habelićev životni put, uklopljen u povijest isusovačkog reda od 1606. do 1773. Taj je život protekao mirno, u svećeničkom, nastavnom i književnom radu. Govoreći pak o *Zercalu Marianzkome*, on ukazuje na činjenicu da već naslov sugerira središnji provodni motiv, a to je Blažena Djevica Marija kao ogledalo – zercalo u koje se čovjek – vjernik mora ugledati u tijeku svoga ovozemaljskog života. Time je određena okosnica cijelog sadržaja djela.

Habelić piše za čovjeka koji je odlučno iskoračio iz okvira primitivizma, pa je to više u opasnosti da se počne sviđati sam sebi i "kliznuti" u krivo. Zbog toga se, kao duhovnik, stavlja u ulogu dobrog odgajatelja i na tom putu ustraje do zadnjih stranica djela.

Urednik će, po svom običaju, naročitu pažnju posvetiti jezičnim obilježjima *Zercala*, opisujući ih na grafijskoj, fonološkoj, morfološkoj i sintaktičkoj razini, s posebnim obzirom na vokabular koji je dobrim dijelom rezultat i Habelićevih prilagodbi nekajkavskih riječi. Otud, na kraju, i njegov zaključak: "Habelić je

Naslov na koricama, unutrašnji naslovni list i Pogovor uz pretisak

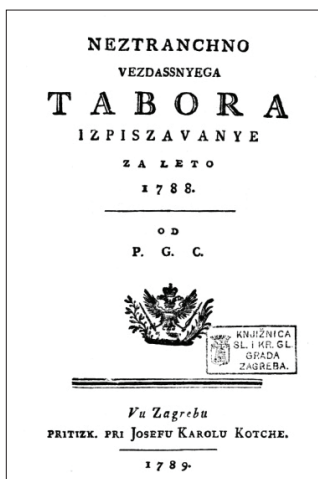
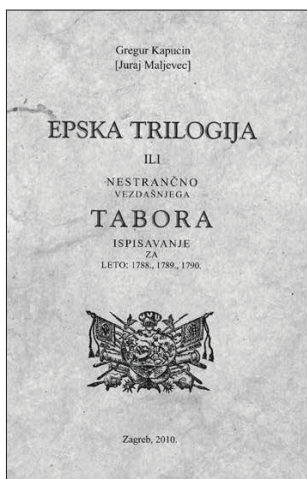
to djelo napisao jezikom živim, barokno-slikovito-gipkim, u kojem su leksička obilježja iz drugih hrvatskih narječja, bez obzira na to što piše, uglavnom, zagrebačkim kajkavskim, jer on je knjigu namijenio čitateljima (slušateljima) južno i jugozapadno od Save i Kupe. Bio je na crti ostvarenja kajkavske barokne književno-jezične koine.”

Habdelić se predstavio kao najbolji stilist u starijoj hrvatskoj književnosti.⁵⁰

Jembrih će se još jednom vratiti svom omiljenom piscu Greguru Kapucinu pa će u jednom svesku objaviti sva tri dijela njegova *Nestrančnog vezdašnjega tabora ispisavanja*. I to izdanje ima sve bibliofilske značajke.⁵¹

Priređivač je ovaj put primijenio suvremeniji način predavljanja djela, tako da na lijevoj stranici donosi izvorni tekst, a na desnoj transkripcije, što znatno olakšava usporedbe originala s transkribiranim tekstom.

Posebno je efektan naslov novog izdanja u kojem se grafički ističu riječi **Epska trilogija tabora** jer se tu stvarno radi o opisu (kronici) trogodišnjeg krvavog rata (1788. - 1791.) između Austrijskog, Ruskog i Turskog Carstva, nažalost, najviše na graničnom prostoru današnje Hrvatske i Bosne.

Naslov novog izdanja i naslovni list sveščića za 1788. godinu objavljenog 1789.

⁵⁰ Na ovom mjestu napominjemo da je 1989., u nakladi Kršćanske sadašnjosti, odjeljak Bibliofilska izdanja, objavljen reprint knjige: Dictionar ili rečchi szlovenszke Jurja Habdelića, prvi put tiskane u Grazu 1670. Urednik je tog izdanja Josip Turčinović, a kratke su pogovore napisali Josip Bratulić i Vladimir Horvat.

⁵¹ Puni je naslov novog izdanja: Gregur Kapucin [Juraj Maljevec], Epska trilogija ili Nestrančno vezdašnjega tabora ispisavanje za leto: 1788., 1789., 1790. Za tisak priredio, tekst transkribirao, rječnik sastavio i pogovor napisao Alojz Jembrih. Nakladnik: Hrvatska kapucinska provincija Sv. Leopolda Mandića, Zagreb, 2010.

U vrlo opširnom *Pogovoru* (objavljenom i u posebnoj knjižici, Zagreb, 2010.) Jembrih najprije govori o izvorima kojima se Gregur Kapucin služio za pisanje svojega *Nestrančnog ispisavanja*. Bio je to *Hofbericht* kao dodatak (*Extrablatt*) novina *Wiener Zeitung* u kojem su detaljno opisivani događaji s bojišnice. Kapucin se, gdje god je to mogao, strogo držao izvornika. Zbog toga je neznanstveno i tendenciozno u njegovu djelu tražiti humoristične, sarkastične i ironične crte te tvrditi da je ono “naivno jednostavno” (D. Fališevac). Tu tezu osporava i više preslika već spomenutih “posebnih dodataka” s naslovom *Kriegsvorfälle*.

Jembrih upozorava i na činjenicu o kojoj je već bilo govora, kako se uporno u novije znanstvene tekstove, po inerciji, unose podaci iz starijih izvora, premda su novi, provjereni, na dohvat ruke (ovdje konkretno u vezi s imenom Gregur Kapucin – Juraj Maljevec).

Dalje se navodi niz autora koji su ranije pisali o Gregurovu djelu. U pravu su oni koji ga smatraju “neke vrste novinama” jer čitavo počiva na činjenicama, a ono malo fiktivnih motiva nije dovoljno da ga se smatra epskom pjesmom. To jest epska trilogija po svom sadržaju, ali ne i po formi. Pisana je u stihovima jer su se stihovi sve do tridesetih godina 19. stoljeća radije čitali nego proza.

Na kraju valja reći da je Jembrihov opis novog izdanja *Nestrančnog vezdašnjega tabora ispisavanja* cjelovito i zaokruženo djelo koje ne nudi čitatelju samo povijesni sadržaj nego, posebno, i velike mogućnosti za nove kritičke valorizacije još jednoga opsežnog kajkavskog teksta s kraja 18. stoljeća.⁵²

U povodu 450. obljetnice junačke obrane Sigeta i pogibije njegovih branitelja pod zapovjedništvom Nikole IV. Zrinskog, Jembrih će 2016. ponovo prirediti za tisak tekst koji se uvjetno može nazvati *Sigetskom kronikom*, a potekao je iz pera neposrednog svjedoka o zbivanjima u Sigetu Ferenc Černka, Nikolina komornika, ovaj put po pretisku koji je 1931. priredio Antun Šimčik (1893. – 1970.) pod naslovom *Povijest Segeta grada. S dodatkom narodnih pjesama o podsjedanju Sigeta*.

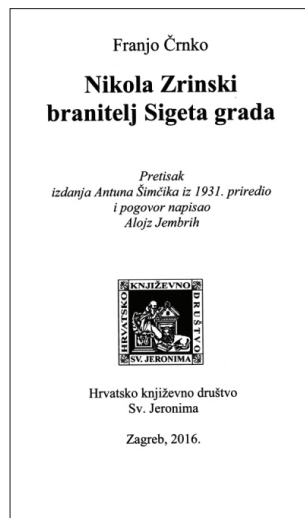
Ovo je izdanje naslovljeno kao *Nikola Zrinski branitelj Sigeta grada*, dok je u reprintu ostao Šimčikov naslov.

Šimčikove se transkripcije glagoljskog teksta bitnije ne razlikuju od onih Stjepana Ivšića (1884. – 1962.) iz 1918., ali je zato njegov *Uvod* opširniji, a napomene ispod crte obimnije. Ipak i u tom *Uvodu* valja ispraviti nekoliko omaški. Pisac se kronike nikako nije mogao zvati Ferenc, nego Ferenc Črnko (Črnko). Praunuk Nikole Sigetskog nije bio Nikola II., nego Nikola VII. Nije jasna niti

⁵² Usporediti i recenziju: Ivan Zvonar, Tragom kajkavskih pretisaka. Objavljen prvi pretisak „Nestrančnog vezdašnjega tabora ispisavanja“ Gregura Kapucina. Časopis Kaj. God. XLIV. (br. 313/sv. 219). Zagreb, 2011., br. 6, str. 63.–77.

rečenica "... Miklouš II. Zrinski, ban hrvatski, koji je sebi nadio pseudonim Adria tengernek syrenaja..."

Vanjski i unutrašnji naslovni list novog izdanja "Sigetske kronike"

Adria tengernek syrenaia nije pseudonim Nikole VII. (1620. – 1664.), nego naslov njegova djela, tiskanog u Beču 1651., koje sadržava pjesme, epigrame i epski spjev *Szigeti veszedelem* (u doslovnom prijevodu *Sigetska pogibelj*).⁵³

Ime grada o kojemu je riječ nikako ne može biti Seget, nego Siget (točnije Sziget – Otok, Szigetvár – današnji naziv) jer se nalazi na mađarskom govornom području.

Na Šimčikovu je omašku već u naslovu "Povijest Sigeta grada" upozorio i Jembrih jer se tu ne radi ni o kakvoj povijesti grada nego samo o opsadi i padu Sigeta.

Iako grube, Šimčikove omaške danas mogu predstavljati opasnost za znanost samo ukoliko se nekritički preuzimaju u novije radove.

Da se to ne dogodi, pobrinuo se priređivač teksta u studiji pod naslovom *Nikola IV. Zrinski i opsada Sigeta (1566.)*.⁵⁴

⁵³ Glagoljski se tekst ne može smatrati mjerodavnim u pisanju imena Seget jer je to prijepis Črnkova djela, a pisao ga je čakavac iz šire okolice Ozlja, kraja gdje se češće govori seget, ali u značenju bara, baruština.

⁵⁴ Sam će autor najbolje odgovoriti na pitanje zašto riječ opsada piše kao obsada (ako to nije slučajna omaška) jer takav oblik ne postoji u rječnicima hrvatskoga standardnog jezika. Kajkavski bi oblik bio obszedénye (Belostenec) ili obszedyenye (Goričanec).

Jembrih najprije detaljno opisuje životni put Nikole Zrinskog IV., govori o zbivanjima u Sigetu i oko njega, o mogućem autorstvu kronike koja je poslužila kao osnovni izvor za kasnije prijevode i komentare, navodi opširnu literaturu o odjecima sigetske tragedije u nas i u svijetu, pri čemu citira i niz dosad nepoznatih detalja o okolnostima pod kojima je grad opsjednut, a posebno o sudbini Nikole Zrinskog nakon juriša iz grada.

Jednom riječju, na temelju tog bi se prikaza mogle korigirati brojne omaške u našim povijesnim i književnopovijesnim studijama i raspravama, pa i u udžbenicima.

Sretne su okolnosti pomogle da Jembrih ove godine, za svoj sedamdeseti rođendan, objavi još jedan vrijedan kajkavski tekst, tzv. *Kotoripski protokol*. Rukopis ima latinski naslov koji u doslovnom prijevodu glasi *Novi protokol trgovišča Kotoriba*. Premda je to primarno pravni spis, započet 12. siječnja 1724., a dovršen 1804., koji predstavlja pisano svjedočanstvo o samoupravnom funkcioniranju kotoripskog trgovišča, ali u prikazu detalja iz narodnog života, posebno obrta i drugih djelatnosti, donosi i niz etnografskih podataka što upotpunjuju životnu sliku jednog vremena u istočnom dijelu Međimurja.

Priređivač je i ovaj put na lijevu stranu stavljao pretisak izvornika, a na desnu svoje transkripcije pretočene, kako sam kaže, "... u suvremenu hrvatsku latinicu". Knjizi je dodan i iscrpan kajkavski glosarij (rječnik) protumačen riječima suvremenoga standardnog hrvatskog jezika.

Budući da je *Protokol* pisan tadašnjim kajkavskim književnim jezikom iz Kotoribe, to je i vrijedan jezični spomenik. Ovdje posebno valja uvažiti sintagmu "iz Kotoribe" jer svako bliže susjedno selo ima i svoje specifičnosti u govoru, po čemu se, ne tako davno, za pojedince već nakon nekoliko izgovorenih rečenica moglo utvrditi iz kojeg su mjesta. Danas te razlike naglo blijede.

Kada je pak riječ o cjelokupnom ovdje prikazanom Jembrihovu djelu, treba da se naglasi i činjenica da je priređivač, gdje god su to okolnosti tražile i dopuštale, svojim pogovorima ili komentarima dodao i kajkavski rječnik istumačen riječima standardnoga hrvatskog jezika.

Isplatio bi se trud da se svi ti rječnici spoje u jedan te da se tako sastavi iznimno praktičan hrvatski kajkavsko-standardni, kako kaže sam autor, glosar.

A što reći na kraju. Tek toliko da Jembrihov posao još nije završen. Međutim, i to što je pred nama, predstavlja pravi povijesni zaokret u proučavanju starije kajkavske književnosti, jer će mnogim mlađim znanstvenicima omogućiti da svoje sudove i zaključke donose na osnovi izvornih, često vrlo rijetkih i teško dostupnih, tekstova, pri čemu će nestati svaka ovisnost o tuđim transkripcijama i mogućim pogreškama.

Hoće li naša književna znanost prepoznati značaj i veličinu ovdje

predstavljenog djela, ostaje pod znakom pitanja. Tko još danas mari za kajkavske 'postružnjake'?⁵⁵

*ALOJZ JEMBRIH - HISTORISCHE WENDUNG IN DER ERFORSCHUNG
DER ÄLTEREN KAJKAVISCHEN LITERATUR*

Zusammenfassung

Ivan Zvonar, Varaždin

In den Literaturgeschichten des kroatischen Schrifttums bekam die ältere kajkavische Literatur bis zum dreißigsten Jahre des zwanzigsten Jahrhunderts regelmäßig eine sehr bescheidene Stelle.

Die Autoren hatten die kajkavische Texte am meisten nicht verstanden, und ihre Bewertungen entstanden oft ohne realen Kontakt mit dem betreffenden Werk.

Die echten wissenschaftlichen Gründe in der Geschichte der kajkavischen Literatur stellte erst Franjo Fancev in den dreißigsten Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts.

Nach ihm folgten einige hervorragende Wissenschaftler (Vladoje Dukat, Olga Šojat, Zvonimir Bartolić), die wertvollen Werke geschrieben hatten, aber auch diese Werke brauchen heute bestimmte Korrekturen und Ergänzungen.

*Die historische Wendung in der Forschung des kajkavischen Schrifttums begann erst im Jahr 1990 mit den Nachdrucken der alten Texte, die anregte, transkribierte und in Vorworten kommentierte **Alojz Jembrih**.*

Heute, dank der Jembrihs Bemühungen, haben die jüngeren Forscher zur Verfügung etwa zwanzig nachgedruckter origineller Texte der sehr seltenen oder schwer erreichbaren Werke. Das ermöglicht ihnen in diesem Gebiet eigene Bewertungen und Beschlüsse zu fassen.

Schlüsselwörter: ältere kajkavische Literatur; Missverständnisse im Kontakt mit den Texten, pauschale Bewertungen, das Werk teilweise unbekannt; Fancev und wissenschaftliche Gründe; Alojz Jembrih und historische Wendung, Reprint ausgaben, direkte Begegnung mit dem Werk, eigene Bewertungen und Beschlüsse.

(Prijevod: autor I. Zvonar)

⁵⁵ Nekada se kruh mijesio u drvenim koritima ili u većim struganjama, karničkama (drvenim posudama iskopanim iz donjeg dijela debljih stabala). Kada bi se oblikovalo sedam normalnih hljebova, ostalo bi još nešto tijesta koje se postrugalo i pretvorilo u hljepčić – postružnjak, kao ostatak ostataka, svakako manje vrijedan od normalnih hljebova.